

A BUDAPESTI KIR. MAGY.

PÁZMÁNY PÉTER-TUDOMÁNYEGYETEM
TANÁCSÁNAK

1945. SZEPTEMBER 30-I BEIKTATÓ ÉS TANÉVET MEGNYITÓ
ÜNNEPÉLYES NYILVÁNOS ÜLÉSÉN MONDOTT

BESZÉDEK

I.

FRIGYESI JÓZSEF DR. 1944—45. TANÉV

II. FÉLÉVI RECTOR MAGNIFICUS

BESZÁMOLO BESZÉDE

II.

MOÓR GYULA DR. 1945—46. TANÉVI RECTOR MAGNIFICUS

SZÉKFOGLALÓ BESZÉDE:

A FASIZMUS ÉS A NEMZETISZOCIALIZMUS BÍRÁLATA

III.

SZANDTNER PÁL DR. 1945—46. TANÉVI JOG- ÉS ÁLLAM-
TUDOMÁNYKARI DÉKÁN

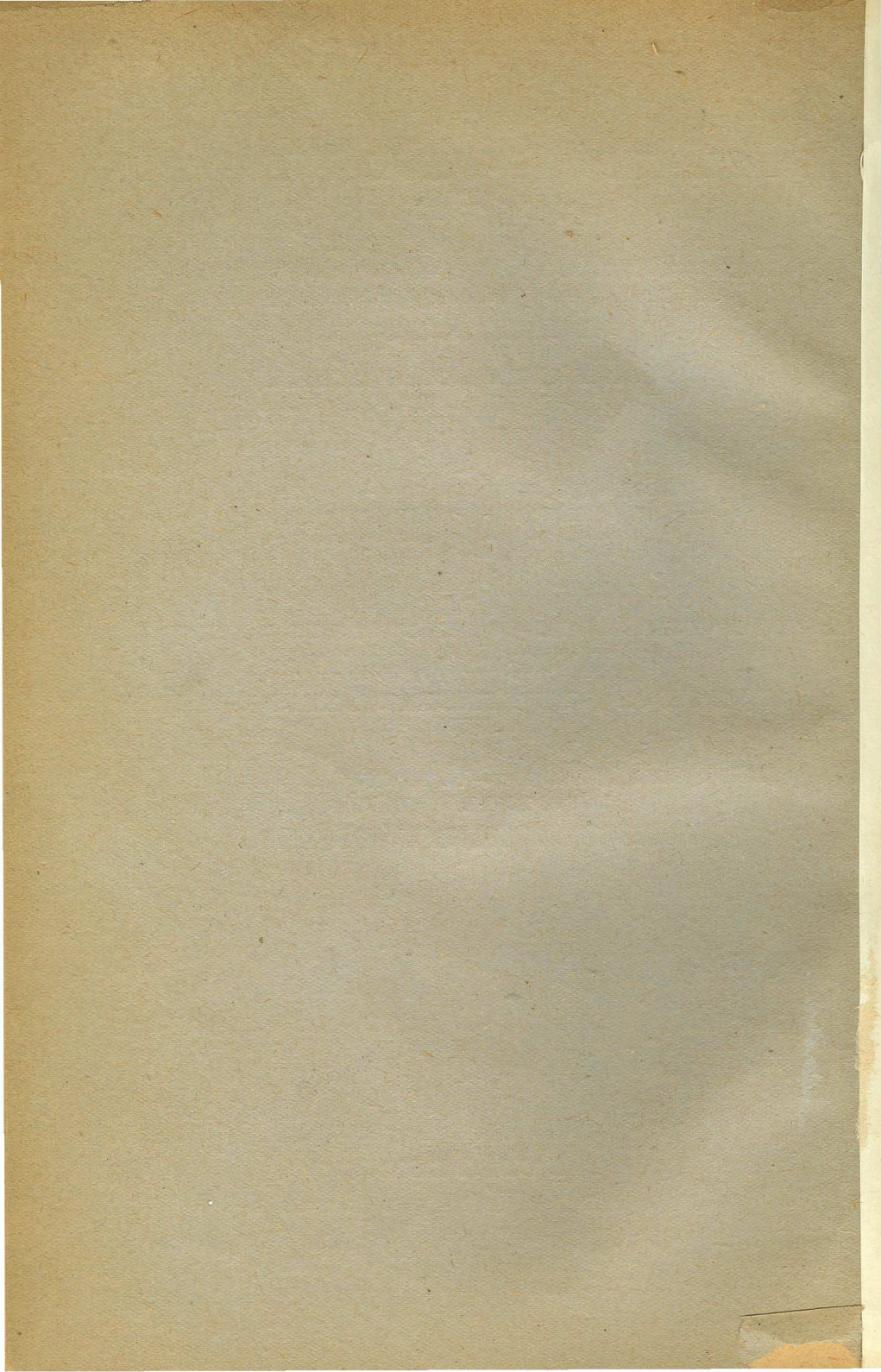
TANÉVET MEGNYITÓ BESZÉDE

BUDAPEST

E G Y E T E M I N Y O M D A

1945

92 4.

A BUDAPESTI KIR. MAGY.

PÁZMÁNY PÉTER-TUDOMÁNYEGYETEM
TANÁCSÁNAK

1945. SZEPTEMBER 30-I BEIKTATÓ ÉS TANÉVET MEGNYITÓ
ÜNNEPÉLYES NYILVÁNOS ÜLÉSÉN MONDOTT

BESZÉDEK

I.

FRIGYESI JÓZSEF DR. 1944—45. TANÉV

II. FÉLÉVI RECTOR MAGNIFICUS

BESZÁMOLO BESZÉDE

II.

MOÓR GYULA DR. 1945—46. TANÉVI RECTOR MAGNIFICUS

SZÉKFOGLALÓ BESZÉDE:

A FASIZMUS ÉS A NEMZETISZOCIALIZMUS BÍRÁLATA

III.

SZANDTNER PÁL DR. 1945—46. TANÉVI JOG- ÉS ÁLLAM-
TUDOMÁNYKARI DÉKÁN

TANÉVET MEGNYITÓ BESZÉDE

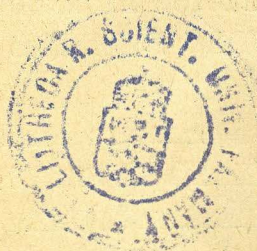
4769/945

BUDAPEST

E G Y E T E M I N Y O M D A

1945

(Cb soc.)

A
o ed
r ba
La
of

FRIGYESI JÓZSEF DR.
1944—45. TANÉV II. FÉLÉVI
RECTOR MAGNIFICUS
BESZÁMOLÓ BESZÉDE

Tisztelt Egyetemi Közgyűlés!

Midőn mai ünnepi közgyűlésünket megnyitom, tisztelettel köszöntöm Zsedényi Béla urat, a Nemzetgyűlés és a Nemzeti Főtanács elnökét, a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter képviselőjét, a társegyetemek, valamint más főiskolák és tudományos intézetek képviselőit, Budapest székesfőváros képviselőjét. Szívből üdvözlöm az Egyetemi Tanács tagjait, valamennyi tanártársamat, nagyon tisztelt vendégeinket és szeretettel köszöntöm az egyetemi hallgatóságot.

A rendkívüli időkre és helyzetre, melybe Hazánkkal, fővárosunkkal együtt természetesen Egyetemünk is került, jellemző, hogy ma, amikor búcsúzom a rektori munkakörömtől, először van alkalmam ünnepélyes keretek között a nyilvánosság és tanártársaim előtt megjelenni. Azt ma Hazánkban senki előtt sem kell indokolni, hogy ünnepélyes összejövetelekre az elmúlt évben nem volt okunk, hangulatunk, de arra való termünk sem.

A rektori tisztség és méltóság mindig nagy megtiszteltést jelentett annak számára, akit azzal tanártársaim megiszteltek. Az elmúlt évben azonban, mint sajnos Egyetemünk történetében már többször ez nemcsak megtiszteltetést, hanem nagy gondot, óriási felelősséget

is jelentett. Ahányszor rektori minőségben valahol megjelentem, fokozott mértékben éreztem ezt a nagy felelősséget és sokszor gondoltam aggódással rá, hogy meg-
 gok-e felelni a szinte megoldhatatlannak látszó feladatnak, a felelősségnek, mellyel Egyetemünknek, tanártársainak és a magyar tudománynak tartozom.

Aggódva gondoltam a mai napra, hogy lesz-e még módom becsülettel ide állni, beszámolni az év végén arról, hogy viseltem gondját nemzetünk nagy kincsének, hogy igyekeztem a bajokon átvezetni nemzeti szempontból is igen fontos intézményünket, Egyetemünket.

Mai feladatomban sem könnyű és örömteljes. Mint lépő rektornak; nekem jutott a szomorú feladat, hogy beszámoljak az 1944—45. tanév történetéről. E szomorú tanév Egyetemünknek sok vihart megélt történetében örökre emlékezetes lesz. Egyetemünk is a legsúlyosabb mértékben érezte ennek a rettentés háborúnak, minden szellemi, erkölcsi és anyagi pusztítását, melyet a fasiszmus réme zúdított Hazánk sokat szenvedett földjére és annak népére. Hazánkunknak, fővárosunknak, hosszú tervszerű pusztítása után és végre az ostrom után hosszú és még hosszabbnak látszó kétségbeejtő szünet után, kaotikus állapotok között, szinte tanácstalanul állottunk a nehéz feladatok tömege előtt.

A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemnek 310 éves multja alatt a nemzet válságos időszakában többször volt szükség kisebb-nagyobb kényszerű szünet tartására. Így a török háború idejében, a Rákóczi-féle szabadságharc alatt, többször pestis járvány miatt, majd az 1848-as szabadságharc idején és annak leveretése után.

Ezek az idők bármilyen tragikusak és válságosak voltak az országot ért pusztulás, kár és szenvedés szempontjából eltörpülnek a most átélt idők borzalmai mellett...

Egy nyilvánvalóan örült szörnyetegnek munkatársaival együtt évekig tartó garázdálkodása minden képzeletet felülmúló könyörtelenséggel pusztította el, szinte egész

Európában a városok és falvak ezreit, vitte romlásba emberek millióit és ezzel együtt tudományoknak, művészeteknek, kultúrának pótolhatatlan értékeit.

Az a rombolás, amit a világnak ez a legelvetemültebb társasága a háborúval okozott, ugyanilyen nagy volt szellemekben és lelkiekben is. Földrajzi helyzetünk és multunk miatt Hazánkban még talán különösebb mértékben is. Pedig Magyarországon minden jóérzésű hazafiasan gondolkodó ember tudta, hogy ez a háború nem a magyarság háborúja. Magyarország ezeréves multjában soha ennyire kedvetlenül, ilyen kényszeredetten, meggyőződése ellen és a mellett minden felszerelés nélkül még nem lépett háborúba. Lelkiismeretlen hazaáruló politikusok kis csoportja minden komoly cél nélkül áldozta fel és pusztította el szeretett fővárosunkat, annak legtöbb értékével együtt. Most feldúlt, szétrombolt, kiégett tantermekkel, részben elpusztított klinikákkal és theoretikus intézetekkel állunk itt, hogy új életet kezdjünk. A háború közelmult tragikus és sötét éveiben azonban nemcsak intézeteink és városaink pusztultak, hanem a rombolás előkészítésére az Egyetemen már előzetesen is végezték erkölcsi és szellemi rombolásukat. Eltávolodtunk Egyetemünknek évszázadokon át követett céljától, melyet alapítása óta másképp sohasem értelmeztek, mint azt például Pauler Tivadar 1861-ben tartott rektori székfoglaló beszédében így fogalmazott meg: „Egyetemünknek a tudományos műveltség gyúpontjává kell lennie, hogy sugarai világítsanak a Haza minden vidékére és a fiatalságot egybefűzze, nyelv és vallásra való tekintet nélkül, a hazafiasság közös kötetelékei által.“ E rombolásból nagy erkölcsi kár érte Egyetemünk évszázados jóhírét és prestige-ét is. Pedig a többi, Budapest ostroma alatt is helyén maradt egyetemi tanár, már a nyilasok uralma alatt és a háború utolsó hónapjaiban is ellenük és velük ellentétben működött.

Az Egyetem Tanácsa mindenkor és különösen 1944. március 19, valamint október 15. után minden esz-

közt megragadott arra, hogy a fasiszta és németbarát kormányoknak Egyetemünket, annak tanárait, személyzetét és hallgatóit érintő intézkedéseit tőle telhetőleg megakadályozza.

Az egyetemi hatóságok gerinces magatartásának köszönhető az a sikeres küzdelem, amelyet az egyetemi értékek elszállítása ellen folytattak.

Az egyes karokban lefolyt küzdelmek közül megemlítem az orvosi karnak a nyilas kormány kitelepítési terveivel, úgynevezett „átmentésével“ szemben folytatott szívós és végeredményben eredményes harcát is. Az orvostudományi karnak december 6.-i, majd 11.-i, és 22.-i ülésén kellett ismételtlen foglalkoznia a nyilas kormánynak kiürítési terveivel, ahol előbb a nyilas kormánynak méltó képviselője Baráth Tibor, majd a későbbi összejöveteleken határozottan a lehetőségig velünk érző miniszteri osztálytanácsos, Szalay Béla vett részt. Előbb a kiürítést, majd az átköltöztetést a minisztertanács a honvédelmi miniszter rendeletére határozta el. Az Orvostudományi Karnak Magyarországon levő tagjai, csaknem mind, követelések támasztásával igyekeztek az egész akciót halasztani és megghiúsítani. Így a később már csak Budán felállítandó kórházak részére keresztülvihetetlen berendezéseket, gőzbevezetést, sterilizáló felszerelését követeltük, olyan tömegét kívántuk a szállító-eszközöknek, melyekről akkor köztudomás szerint már beszélni sem lehetett, majd egyéb szabotálásokkal, komolynak látszó, állítólagos argumentumokkal sikerült az egész akciót megghiúsítani, illetőleg a minimálisra redukálni. Jellemző mind a kormány álláspontjára, mind a nyilasokkal érző egyik most Németországban levő professzorra, hogy amikor azt mondták, hogy az átmentéssel és a kórházak átköltöztetésével a budapesti betegek ezrei orvosilag ellátatlanul maradnak, azt a választ kaptuk, hogy avval nem kell törődni, mert Budapest már nem lesz magyar Budapest, a magyar embernek és magyar katonának nyugaton van a helye; Budapest már Oroszország lesz.

Egy másik, inkább pozitív irányban működő akciónk volt, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt Egyesület akkori budapesti Delegátusával megállapodván, az Orvostudományi Kar néhány tagjával már 1944. novemberben megalakítottam a Nemzetközi Vöröskereszt Egyetel kebelében működő tanári tanácsot, melynek elnöke lettem. A kollégium keretében egyidejűleg a Nemzetközi Vöröskereszt védelmébe helyeztük a klinikákat és intézeteket, majd kurir által heti jelentésekben tájékoztattuk a Nemzetközi Vöröskereszt genfi központját a háború alatt és a háborúnak Budapestre való közeledtével a budapesti állapotokról és Budapest lakosságának szükségleteiről. Főképen természetesen betegellátás, gyógyszer, járványok és élelmezés szempontjából. Hetenkinti összejöveteleinkkel, melyeket a vezetésem alatti klinikán, a könyvtárban tartottunk és amelyekbe időnkint közgazdasági szakértőket és a fővárosnak élelmezéssel foglalkozó tanácsnokait is bevontuk, készültünk fel arra, hogy a már küszöbön levő ostrom idején klinikánk betegeit el tudjuk látni. A klinika udvarán kutakat fúrtunk, teheneket szereztünk be, szerencsére nagy mennyiségű élelmiszert, stb. Ezen gondoskodásainknak köszönhetjük, hogy az ostrom utáni hetekben klinikáink betegei és a személyzet el lettek látva. Azonban e működés sem maradhatott súlyos következmények nélkül a nyilas kormányznál, mert működésünket egyik volt professzor feljelentette a Szálasi-kormányának s ennek volt következménye, hogy Szálasi nov. 27-én a külügyminisztere útján a Nemzetközi Vöröskereszt működésére a következő részleteket tartalmazó döntést hozta. A döntésnek egyik másolata nálam van, az Egyetemre vonatkozó részüket a következők: „A kultúrtárca által bejelentett intézmények közül a klinikák és egyéb egészségügyi intézmények maradék nélkül kitelepítendők Budapestről.“ 14. pont. „A Nemzetközi Vöröskereszt számára az egyetemi tanárok tanácsát a nemzetvezető nem engedélyezi. Nevezett egyetemi tanárok klinikáikkal együtt kitelepítendőek. Frigyesi azonnal leváltandó.“ Természetesen ez

után nagyobb óvatossággal, de folytattuk működésünket. Minden beavatott tudja, hogy az ostrom után és felszabadulásunk első heteiben csak ezen akciók által szerzett élelmiszerkészlet, gyógyszer, ásványvízkészlet tette lehetővé az egész klinikai személyzet és betegeink élelmezését, ellátását és általában klinikáink működésének fenntartását. Az egyetemi tanároknak a nyilas uralom alatti magatartását az ellenállási mozgalom vezetői is elismeréssel vették tudomásul. A kommunista párt 1944. év december 6-án kiadott röpirata a következőkben fordult az egyetemi tanárokhoz: „Magyar tudósok, tanárok, kutatók! Még Kollonich vagy Bach idejében sem akarták oly céltudatosan és következetesen tönkretenni a magyarságot, mint Hitler hordái és nyilas eselédek. A magyar élet és a magyar értékek megmentésének álnok jelszavával elhurcolják az ifjúságot, deportálják a lakosságot és elrabolják a magyar nemzeti vagyont. Most, miután minden magyar előtt világos, hogy Hazánkat Ukrajna sorsára akarják juttatni, a magyar tudomány elrablása került napirendre. A hazaárulók, Rajniss, Csilléri, Baráth Tibor társaság nem elégedett meg azzal, hogy az egyetemi hallgatókat katonai behívóval kényszerítették Halleba, kényszermunkára, hanem utasítást adott a tudományos kutató intézetek, laboratóriumok, klinikák elszállítására, sőt a budapesti és vidéki egyetemek tanári karát is erőszakkal akarja Bécsbe, illetőleg Gasteinba deportálni. *Magyar Tudósok, Tanárok, Kutatók! November 30-i ülésükön példás tüntetés formájában megmutattátok, hogy nem akarjátok itt hagyni ezt a földet és ezt a népet, amely kenyeret adott nektek és lehetőséget a tudomány művelésére. Arcába vágátok Baráth úrnak és hitvány csatlósainak, hogy a magyar tudomány munkásainak a magyar nép mellett van helyük és ha a kultuszminiszter úr a bőrét akarja menteni, tegye azt nélkülük. Állásfoglalástokról már tudomást szerzett a főváros és köszönt Benneteket. Azt várja azonban, hogy ezt a demonstrációt tettek köves-*

sék! Senki ne hagyja el közületek az országot! Ne járjatok be az egyetemre, ne aludjatok a lakástokon!... Ti töletek várja a szabadságért harcoló nemzet, hogy megvédjétek és megmentsétek a gondjaitokra bízott tudományt... Magyar Tudósok, Tanárok, Kutatók! Rajtatok a nemzet és a munkásosztály szeme! A nemzet egyseges ellenálló akaratán megtörik a banditák maroknyi csapatának ereje. Történjék akármi is, senki közületek ne hagyja cserben a Hazáját és ne kövesse a bőrüket mentő hazaárulókat!“ Mint köztudomású, az egyetemi tanároknak túlnyomó többsége e felhívásnak eleget is tett.

A vöröshadsereg bevonulása és felszabadulásunk után az ittmaradt egyetemi tanárookra hárult az a feladat, hogy az egyetemi életet minden irányban ért végtelen kár és pusztítás után újra megkezdhessük. A tanári kar lelkiismereti és hazafias kötelességének tartotta, hogy az Egyetemet aléltságából kiemelje és a kényszerű szünetelésből minél előbb magához térítse. Úgy éreztük, hogy meg kell indulnunk az Egyetem erejéből és a tanári kar elhatározásából.

A rektor távollétében Mauritz Béla prorektor összehívta Egyetemünk közgyűlését. Ott március 2-án az Egyetem vezetősége lemondott. Az Egyetem autonóm szervezetei az 1944—45. tanév hátralévő idejére a következőket választották meg az Egyetem új tanácsába. Rektor: dr. Frigyesi József, prorektor: dr. Szekfű Gyula, hittudományi dékán: dr. Marczell Mihály, hittudományi prodékán: dr. Horváth Sándor, jog- és államtudománykari dékán: dr. Szandtner Pál, jog- és államtudománykari prodékán: dr. Móor Gyula, orvostudománykari dékán: dr. Beznák Aladár, orvostudománykari prodékán: dr. Balogh Károly, bölcsészettudománykari dékán: dr. Hajnal István, bölcsészettudománykari prodékán: dr. Gróh Gyula nyilvános rendes tanárok.

Időközben történt lemondások következtében a hittudományi kar prodékánja dr. Kecskés Pál, az orvostu-

dományi kar prodékánja pedig dr. Kiss Ferenc nyilvános rendes tanár lett.

Az Egyetemnek így választott új vezetősége minden kívülről jövő befolyás és rendelkezés nélkül azonnal megalkulása után megkezdte a mult felszámolását. Kizárta soraiból és megbélyegezte a hivatásuk ellen vétő egyetemi tanárokat. E működésünket folytattuk addig, míg a kormány intézkedése ezeket az eljárásokat másképp nem szabályozta. Nevezetesen a Budapesti Nemzeti Bizottság, később a maga kebeléből küldött 4 igazoló bizottságot; minden tudománykarra egyet-egyét. Az igazolások még folynak. Kétségtelen, hogy ez az intézkedés az egyetemi autonómia sérelme volt.

Ezután hozzáláttunk az egyetemi épületeket és berendezéseket ért igen nagymérvű pusztítás és rombolás felvételezéséhez és megindult kétségbeejtő küzdelmünk a helyreállítás érdekében.

Budapest ostroma alatt a főváros különböző helyein elhelyezett egyetemi intézmények épületei jelentékeny károkat szenvedtek.

A rombadőlt épületrészek köbtartalma 26.500 köbméter, ennek felépítése a mai (IX. 15.) árák mellett 340.000.000 pengőbe kerülne. Különösen nagy az üveg kár, amelynek pótlása hamarosan alig lehetséges. 43.906 m² ablaküvegre és 1110 m² tetőüvegre volna szükség. Az épületek belső berendezésében szenvedett károk a fenti összeállításban nem szerepelnek. A nagy rongálódások és anyagbeszerzési nehézségek ellenére, a különböző egyetemi intézményeknél bár szerény keretek közt megindultak a helyreállítási munkálatok.

Nem mulaszthatom el e helyen megemlíteni, hogy a Budapest ostroma alkalmával és az ostromot követő első hónapokban az egyetemi épületekben lakó és szolgálatot teljesítő személyzet rendkívüli megpróbáltatásoknak volt kitéve. A légi bombázás és tüzérségi tűz veszélyei, a tűzoltás és mentés, a küzdelem a fosztogató katonák és polgári lakosság ellen, állandó éberséget, őrködést, megfe-

szített munkát és sokszor önfeláldozást követeltek. Sajnos, e munkában nem mindenki állt feladata magaslatán. Annál fontosabb, hogy azoknak érdeme kellő elismerésben részesüljön, akik az egyszerű kötelességteljesítésen messze túlmenőleg állották meg helyüket a nagy próbatétel idején. Ezért Egyetemünk Tanácsa f. évi szept. hó 14-én tartott második rendes ülésében elhatározta, hogy a Budapest ostroma alatt, továbbá az ostromot követő nehéz időkben az egyetemi vagyron megmentése, valamint az egyetemi épületek helyreállítása körül bátor magatartást tanúsított és eredményes működést kifejtett egyetemi alkalmazottakat meg fogja jutalmazni.

Nehéz feladatainkkal csak úgy tudtunk megbirkózni, hogy az Egyetemi Tanács a rendes havi összejöveteleken kívül hetenként üléseket tartott. Az egyes karok is sűrűn tartottak összejöveteleket és így szinte állandóan permanenciában voltunk. A rektor a Tanács többi tagjával kezdetben úgyszólván nap-nap mellett járt különböző hatóságoknál a helyreállítás és újjáépítés érdekében. Kedves kötelességemnek tartom, hogy ez alkalommal is mindazoknak, akik munkámban támogattak, hálás köszönetem fejezem ki, így az Egyetemi Tanács igen tisztelt tagjainak, Belák Sándor és Lazitius Gyula professzoroknak, tanácsjegyzőknek, a rektori hivatal vezetőjének Tóth Jenő főtanácsosnak és az egész rektori hivatal személyzetének. Végül a mindenkori rektor állandó és buzgó jogi tanácsadójának Szandtner Pál és Móor Gyula professzoroknak. Csak mindnyájuk segítségével és együttműködésével tudtunk nagy feladatunknak megfelelni. Nagy anyagi és fizikai gondjaink mellett természetesen nem tévesztettük sohasem szem elől legfontosabb feladatunkat, hogy Egyetemünknek elődeinktől ránk bízott önkormányzatát lehetőleg megvédjük az ellene irányuló ismételt és több oldalról felhangzó törekvések ellen. Tettük ezt abban a megindaghatatlan meggyőződésben, hogy Egyetemünk önkormányzatának kérdése elválaszthatatlanul függ össze a

tudomány művelésével és a tanítással. Meg vagyok arról győződve, hogy az önkormányzat elvesztése, vagy gyengülése az egész magyar közoktatásunknak igen súlyos vesztesége volna.

Egyetemünknek már a multban is több ízben kellett küzdenie önkormányzatát fenyegető veszedelmekkel. Nagyon átéreztem az 1928—29. évi Rector Magnificusnak Doleschall Alfrédnek beszámoló beszédéből kicsendülő elkeseredését, melyben azt mondja, hogy: „kiábrándulva és szárnyaszegetten válok meg e díszes helytől.“ Szinte érthetetlen, hogy a közelmultban éppen egyetemi tanárokból lett miniszter és államtitkár a multban annyira elszédült hatalmától, hogy sorozatosan tettek intézkedéseket Egyetemünk önkormányzata ellen. Mióta azonban ismerjük viselt dolgaikat és nemcsak Egyetemünk, hanem Hazánk ellen is elkövetett bűneiket, megértjük Egyetemünk és önkormányzatunk elleni viselkedésüket is. Ezeknek az embereknek működését cinikus, jégtipró és hazafiatlan magatartását kellő világításba helyezni csak úgy tudjuk, ha elgondoljuk, hogy maga Ferenc József király még a forradalom leveretése utáni időben kiadott szervezeti szabályzatban is a minisztert csak mint felügyeleti hatóságot jelöli meg. Még ezeknek az embereknek működését, Egyetemünk és önkormányzata ellenes magatartását is felülmulja a Szálasi vezetése alatt garázdálkodó társaságnak Rajniss nevű minisztere, Mauritz Béla professzor akkori prorektorhoz írott soraiban: melyet megörökítés és megbélyegzés céljából idézek: „Magyar királyi vallás- és közoktatásügyi Minisztérium.

Prorektor Úr!

2328/1944—45. sz. alatti felterjesztésére a következőket válaszolom.

A háborús egyetemi tanfolyamok kiképzése dolgában véleményemet világosan és egyenesen közöltem Önökkel, Magyarország mai helyzetében Önöknek nincs

más kötelességük, mint a magyar királyi kormány döntésnek végrehajtása. A leghatározottabban visszautasítom minden néven nevezendő bírálatát és aggodalmát, mert az aggodalom nem a Prorektor úr dolga. Végtelemül sajnálom, hogy Prorektor úr méltányos szavaimat megérteni nem tudta. Prorektor úrnak semmi köze nincs ahhoz, hogy kik számára bocsátanak ki katonai behívót, de Magyarország hadi érdekeit sérti meg, ha ezt az intézkedést bírálja. Ha az a szellem, melyet Prorektor úr felterjesztésében kifejezett, nem tud számolni Magyarország követelményeivel s kifejezésre jut az egyetemi hallgatók állítólagos felvilágosításában is, annak úgy Prorektor úr bírálatát, mint minden illetéktelen bírálatot, ami mától kezdve tudomásomra jut, a megfelelő katonai intézkedés végett átadok a honvédelmi miniszter úrnak. A legsúlyosabban megbélyegzem Prorektor úrnak azt a kijelentését, hogy a Tanács elhárít magáról minden felelősséget, mert evvel a kijelentéssel a Tanács csak felelőtlenységét bizonyította be. Vegye tudomásul Prorektor úr azt a miniszteri véleményemet, hogy mindenki, aki a magyar ifjúság és a magyar tudományos élet képviselőinek lehetséges elszállítását bármilyen irányú propagandájával megakadályozni igyekszik, Szovjetországot szolgálja. Prorektor urat a jövőben felelőssé teszem a háborús egyetemi tanfolyamok megmentésére indított akció körül tapasztalt sajnálatos jelenségekért és mindent el fogok követni a defetista állásfoglalások letörésére. Budapest, 1944. évi december hó 3.

Rajniss Ferenc.“

Ennek a kormánynak és miniszterének egyénisége és szereplése felment az alól, hogy vele, mint miniszterrel e helyről komolyan foglalkozzam. Ezeknek az állásukra méltatlan gonosztevőknek egyetem-ellenes magatartása után még inkább tartottuk feladatunknak, kötelességünknek egyetemünk önkormányzatának és jóhírnevének védelmét.

Már egyik nagynevű rektor-elődöm, Wolkenberg Alajos felveti a kérdést 1929-ben, hogy az Alma Mater veszélyeztetett jogainak oltalmazására folytassuk a gravaminális politikát, vagy rendületlen öntudattal és odaadással végzett munkával igyekezzünk az Egyetemnek és az autonómia érdekében működni, mely az egész Egyetemnek, mint mondotta: „Közkincese és biztonsága.“ Vele együtt én is az utóbbi módot tartottam helyesnek. Rektorságom alatt is többször történtek megnyilatkozások, kijelentések, melyek önkormányzat-ellenes tendenciát mutattak és amelyekből arra lehetett következtetni, hogy többen mind azt a bajt, anyagi, de főkép erkölcsi és szellemi pusztulást, mely a közelmúltban a tanulást, az egész egyetemi működést érte a mostani Egyetemi Tanács és Egyetem terhére írták, avagy úgy képzelték, hogy az elmúlt idők bajain avval lehet segíteni, ha függesztik az Egyetem önkormányzatát.

Az igazságnak tartozom azonban avval a kijelentéssel, és ezt hangoztatni kedves kötelességemnek tartom, hogy ilyen velleitások, intézkedések a háború vége óta sem a kormány részéről, sem az ország politikáját irányító pártok vezetői részéről nem történtek és ez örvendetes nemcsak az Egyetem, de különösen a demokrácia szempontjából is, mert ezek és hasonló cselekmények nehezen volnának összeegyeztethetők a demokrácia szellemével.

Bármilyen sötét is volt a múlt, bármilyen sokszor és messze visszamenően szereztünk rossz tapasztalatokat a felügyeleti hatóság részéről a mostani jobbat is a mellett szól, hogy jogos a reményünk, hogy függetlenül kormányváltások, függetlenül időnkint felmerülő nehézségektől Egyetemünk, mint legrégebb és legfontosabb tudományterjesztő és tudományt-művelő intézmény fenn fog maradni, mert fenn kell maradnia; önkormányzata előbb vagy utóbb vissza fogja nyerni régi állapotát, mert csak ennek fokával egyenes arányban élhet

hivatásának és emelkedhet minél magasabb színvonalra.

Mielőtt azonban továbbfejlesztésről tárgyalnék, be kell számolnom a múlt év fontosabb eseményeiről is.

E beszámolóim során mindenekelőtt megilletődéssel teszek jelentést azokról a fájdalmas személyi veszteségekről, amelyek az elmúlt tanévben Egyetemünk tanári karát érték. Ezek között is elsősorban kell felemlítenem azokat a kartársainkat, akik az ostrom következtében haltak tragikus halált.

Dr. Serédi Jusztinián, esztergomi érsek, Magyarországi bíboros hercegprímása; Egyetemünk tiszteletbeli doktora. A magyar katolikusok egyházi fejének elhunyatát annál is inkább őrizzük kegyelettel, mert Egyetemünk pártfogója volt; hálával gondolunk reá azért is, mert ismételen és erélyesen tiltakozott a nyilas kormány embertelen kegyetlenségei ellen.

A háború áldozatai lettek:

Dr. Tompa Ferenc ny. r. tanár, dr. Gombocz Zoltán és dr. Veress Pál c. rk. tanár, valamint dr. Jóó Tibor egyetemi magántanár.

Dr. Magyarö Zoltán, dr. Ortway Rudolf egyetemi nyilvános rendes tanárok és a nemesszívú és világhírű szemézőprofesszorunk dr. Imre József.

A háború alatt vesztettük el továbbá dr. Heinlein István, dr. Magócsy-Dietz Sándor és Jakabházy Zsigmond nyugalmazott nyilvános rendes tanárokat; dr. Horváth Endre és dr. Magyarö Zoltánné, dr. Techert Margit egyetemi magántanárokat.

A törvényes korhatár elértével nyugalomba vonult:

Dr. Angyal Pál a büntető és büntetőperjog nyilvános rendes tanára.

Nyugállományba helyeztetett:

Dr. Pasteiner Iván egyetemi könyvtári főigazgató is.

Ami egyetemünk tanári személyzetének múlt évi gyarapodását illeti, örömmel jelentem, hogy

Dr. Heller Erik kolozsvári tudományegyetemi nyilvános rendes tanár az anyagi büntetőjogi és bűnvádi eljárásjogi tanszékre,

Dr. Szent-Györgyi Albert a szegedi tudományegyetem nyilvános rendes tanára pedig az orvosvegytani tanszékre egyetemi nyilvános rendes tanárrá neveztetett ki.

Nyilvános rendkívüli tanáraink közül dr. Bulla Béla az általános és fizikai földrajzi tanszék ny. rk. tanára egyetemi nyilvános rendes tanárrá neveztetett ki.

A magyar Miniszterelnök és valamennyi Miniszter hozzájárulása alapján a vallás- és közoktatásügyi miniszter dr. Kenéz Béla és dr. Yolland Arthur nyilvános rendes tanárokat az 1944—45. tanév tartamára a tényleges szolgálatban meghagyta.

A Magyar Miniszterelnök a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter előterjesztésére dr. Frigyesi József nyilvános rendes tanárnak a tényleges szolgálatban való meghagyását pedig az 1945—46. tanévre engedélyezte.

Egyetemünk magántanárai közül rendkívüli tanári címet kaptak:

Dr. Ruber József és

Dr. Czeyda-Pommersheim Ferenc egyetemi magántanárok.

Magántanáraink száma az elmúlt tanévben is örvedetesen gyarapodott. Az orvostudományi karon 8, a bölcsészettudományi karon 1 új habilitáció történt.

Dr. Révai József magántanárnak a bölcsészettudományi kar rehabilitálása-képpen a tanítási jogosítványt visszaadta.

Aranydiplomát kaptak az elmúlt tanévben dr. Dömötör László gazdasági főtanácsos és dr. Uhl Gyula főorvos.

Doktorráavatás volt: 549; mégpedig hittudományi: 1, kánonjogi: 11, jogtudományi 75, államtudományi: 40, orvostudományi: 362, bölcsészettudományi: 59,

gyógyszerészdoktori: 1. Kiadatott 62 gyógyszerészmes-
teri oklevél. A felavatások összesen: 33 ülést vettek
igénybe. Honosítottatott: 35 doktori levél.

Tanévmegegyező ünnepélyünket 1944. évi szeptember hó
16-án, a Te Deumot pedig 1945. évi július hó 29-én tar-
tottuk meg. Egyetemünk alapításának és újjáalakításá-
nak minden esztendőben május hó 13-án tartani szokott
ünnepélye az Egyetem dísztermének súlyosan megron-
gálódott állapota miatt ezidén elmaradt. Szükségesnek
tartom itt még megjegyezni, hogy a II. félévi beiratko-
zásokat 1945. évi április hó 9—21-ig tartottuk, az elő-
adásokat csak ezek lebonyolítása után tartottuk meg,
úgyhogy a tanév július hó végéig tartott.

Az orvostudományi kar f. évi június hó 15-től
augusztus 31-ig azoknak az egy érvényes félévvel ren-
delkező hallgatóknak számára, akik a második félév
hallgatásában akadályozva voltak, pótfélévet tartott.

A hallgatók száma az első félévben: 6054 volt
a második félévben: 3941 „

Tandíjelengedésben részesült az első félévben: 3.310
A második félévben: 1.500

Az elengedett tandíj összege az első fél-
évben 324.828 P
A második félévben 135.354 „
Összesen 460.182 F

tett ki.

Mellékdíjelengedésben részesült az első félévben: 3.310
A második félévben: 1.500

Az elengedett mellékdíj összege az első
félévben 290.768 P
A második félévben 88.320 „
Összesen 379.088 P

Az elengedett tan- és mellékdíj összege együtt
839.270 P.

A dr. Szandtner Pál professzor kiváló vezetése alatt álló Diákjóléti és Diákvédő Iroda a tanév folyamán ételmezési, ruházati, tan- és vizsgasegélyekben, valamint kamatmentes kölcsönökben 178.242 P-t osztott ki 876 hallgatónak és szigorlónak. Az iroda 1231 ügyiratot intézett el.

Egybevetve mindazt, amit Egyetemünk az elmúlt súlyos időkben ifjúságának nyújtott, megállapítható, hogy az Alma Mater a múlt tanévben több mint egymillió pengővel segítette ifjúságát.

Itt kell megemlítenem az Egyetemi Diákvédő Iroda vezetőjének dr. Szandtner Pál egyetemi nyilvános rendes tanár úrnak az Egyetemi Tanácshoz intézett jelentését, amely kiemeli azt a nagy diáknyomort, amelybe egyetemünk hallgatósága azáltal jutott, hogy amíg az ostrom előtt az egyetemi internátusokban 310—350 hallgató kapott otthont s a Mensa Academica 350—400 hallgatót ételmezett és ezenkívül állami és társadalmi úton fenntartott internátusokban körülbelül 2500 hallgató kapott teljes ellátást és a Főváros-diákmenzáján több, mint 1000 hallgató nyert ételmezést, — addig jelenleg az internátusok jórészt megszűntek és a Mensa Academica sem működik. Tudomásunk szerint a fővárosban a régi körülbelül 3000 internátusi hely helyett jelenleg 400 áll rendelkezésre, a régi körülbelül 5900 diákot étkeztető menzák helyett pedig 540 diák ételmezése van úgy — ahogy biztosítva, holott a nyomor jelenleg nagyobb, mint valaha. A legsürgősebb teendő volna tehát a Pázmány Diákotthon felszerelése és a Mensa Academica megindítása, továbbá pénzsegélyek, ruházkodási és ételmezési, természetbeni juttatások, taneszközök és gyógyszerek nyújtása.

Az Egyetemi Egészségvizsgáló Intézetnél az elmúlt tanév I. felében 954, a II. félévben 1066, összesen tehát 2020 hallgató vett részt a kötelező egészségvizsgálaton, amelyre az I. és VI. féléves hallgatók vannak kötelezve.

Az intézet 831 hallgatónak adott ki az orvosi karra, illetve a tanárképző Intézetbe való beiratkozáshoz előírt orvosi bizonyítványt. Az Egészségvizsgáló Intézet végezte az elmúlt tanévben is a sportorvosi vizsgálatot és ugyancsak tovább folytatta az egyetemi lélektani intézettel karöltve az egyetemi hallgatók lélektani vizsgálatát. Minden hallgató, aki az egészségvizsgálaton megjelent, résztvett a lélektani vizsgálaton is.

A háború befejezése után az Egyetem minden tőle telhetőt megtett a Németországba elhurcolt egyetemi hallgatók hazaszállítása érdekében is. Az Egyetemi Tanács és a rektor ismételten érintkezésbe lépett az ügyben az illetékes orosz és magyar hatóságokkal, sőt a rektor Vorosilov tábornagy úrnál is eljárta. Legutóbb pedig részletes adatokat tartalmazó kimutatást terjesztettünk fel az elhurcolt hallgatókról a vallás- és közoktatásügyi Miniszter úrhoz, akitől ígéretet kaptunk, hogy azok mielőbbi hazaszállítása érdekében a szükséges intézkedéseket meg fogja tenni a külügyminiszter úrnál. A külügyminiszter úr u. i. közölte a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrral, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság részéről ígéretet kapott az elhurcolt egyetemi hallgatók hazaszállítása ügyében teendő intézkedésekre.

Egyetemünk továbbfejlesztésére és a mostani szellemnek megfelelő kiegészítésére, már eddig is megtettük a legsürgősebb és legfontosabb lépéseket. Ez nemcsak hiányos tanszékek pótlásából, szervezéséből áll, hanem abból is, hogy az ifjúság a megfelelő irányításon kívül az Egyetemen eddig elő nem adott tárgyakból is felvilágosítást kapjon.

A folyó évi augusztus hó 16-i „Magyar Közlöny”-ben megjelent 6660/1945. M. E. sz. rendelet értelmében az 1945—46. tanulmányi évtől kezdődően a tudományegyetemnek jog- és államtudomány karára a megállapított létszám keretén belül hallgatókul nők is felvehetők. A nőknek a tudományegyetemnek jog- és államtudo-

mányi karára való felvételéhez a férfihallgatókéval azonos előfeltételek szükségesek.

Az Egyetemi Tanácsa az Egyetemi élet megindulása után megtette az intézkedéseket arra vonatkozólag is, hogy a székesfővárossal közösen fenntartott Szabad Egyetem is megkezdje működését. A Szabad Egyetem kis Tanácsába elnökül Móor Gyula ny. r. tanárt, tagokul Galla Ferenc, Baranyai Jusztin, Gerevich Tibor és Gróh Gyula ny. r. tanárokat delegálta.

A Szabad Egyetem szeptember hó 10-én megnyilt s előadásai jelenleg folynak.

Egyetemünk Tanácsa előzőleg már tudományos előadásokat rendezett a Magyar Szakszervezeti Tanáccsal együttműködve szervezett munkások részére. Ezek az előadások a Vas- és Fémmunkások Országos Szövetsége dísztermében június 3-tól augusztus 12-ig tartattak meg.

A jog- és államtudományi kar olyan kétórás esti munkástanfolyamot szervezett meg, amelyet előképzettség nélkül látogathatnak a szervezett munkások s ahol bizonyos közigazgatási állásokra képesítő oklevelet nyernek.

Azok számára pedig, akik azt a kétórás esti tanfolyamot kitűnő eredménnyel végezték el, megnyitotta a jogi és államtudományi doktorátus megszerzéséhez az utat esti munkás szemináriumok létesítésével.

A bölcsészeti karon ugyancsak folyamatban van esti munkás tanfolyamok megszervezése.

Egyetemünk továbbfejlesztése, új tanszékek szervezése az erősen megnövekedett számú hallgatószám tanítására és különösen gyakorlati kiképzésére való felkészülés természetesen nagy anyagi áldozatokat fog követelni. Ezt azonban elkerülni, halasztani és egyben hosszú évtizedek mulasztásait tovább folytatni most már nem lehet és ez a mai helyzetben nem is volna menthető.

A múlt század végén Közép-Európában sokan hangoztatták, hogy az 1870—71-es porosz-francia háborút

a német tanítók, szóval a német katonai nevelés nyerte meg. Az 1914—18-as világháborúban az orvostudománynak és különösen a preventív orvostudománynak nagy diadala volt, hogy egész Európa el nem pusztult a járványok következtében. A mostani világháborút pedig minden várakozást felülmulóan, meglepetésszerűen a természettudományoknak nagy haladása, több nagyobb felfedezése döntötte el. A tudomány ma már nemcsak a békének, a társadalmi életnek, minden nemzetnek alapja, hanem még az önvédelemnek, a háborúnak is leghatalmasabb eszköze lett. Ha igaz az, hogy minden népnek annyi tekintélye és mondhatjuk mindjárt annyi barátja van, amennyi értéket és erőt képvisel, erre is kell gondolnunk jövőnk kialakulásánál. Erre kell gondolnunk, amikor Egyetemünk jövőjének programját összeállítjuk.

Már a mult háború után szinte közhellyé vált az akkori kormány egyik célkitűzése, a sokat emlegetett kultúrfölény. Ma azonban már nem erről van szó. Halaszthatatlanul szükség van a tudomány fejlesztésére hozandó nagy áldozatokra, nem kultúrfölény céljából, hanem azért, hogy egyáltalán lépést tarthassunk szomszédainkkal, az egész külfölddel, hogy megtarthassuk nehezen megszerzett régi hírünket és a jövőben is megfelelhessünk mindazoknak a kívánalmaknak, melyeket a külföld tudományos működésünkhöz fűz. Végre itt az ideje annak, hogy az ország jóvedelmét, Magyarország termelésének, munkájának gyümölcsét nemcsak fegyverkezésre, propagandára, pártszervezkedésre, hanem a tudomány fejlesztésére fordítsuk.

Egyetemünk közelmúltjának eseményei közül utolsónak számolok be arról, hogy az Egyetem autonóm szervezetei folyó évi július 30-án az 1945—46. tanévre rektorválasztó-ülést tartottak. A dékánválasztó-ülések pedig ezt megelőzően július hó 23-án történtek. E választások eredményeképpen Rector Magnificusnak dr. Móor Gyula jog- és államtudománykari ny. r. tanár, a hittudományi

kar dékánjával dr. Ibrányi Ferenc, a jog- és államtudományi kar dékánjával az előző évi dr. Szandtner Pál, prodeánjával dr. Eckhardt Ferenc, az orvostudományi kar dékánjával ugyancsak az előző évi dékán dr. Beznák Aladár, prodeánjával dr. Issekutz Béla, a bölcsészettudományi kar dékánjával az előző tanévi dékán dr. Hajnal István, prodeánjával dr. Lukinich Imre ny. r. tanárok választattak meg. A választásokat a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr megerősítette.

Magnifice Rector!

Midőn most a Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem kormányzását és ennek ősi jelvényeit átadom, szívből üdvözlöm Magnificentiádat.

A rektori hivataltól való megválásomnál átérzem Wolkenberg rektorunk mondását: „Opus non dignitatem, laborem non delicias.“ Igen. Munka, küzdelem és nem gyönyörűség az, amit a rektori méltóság jelvényeivel átadok. Az azonban az érzésem, hogy jobb kezekben a rektori jogar, méltóbb és arra rátermettebb embert a mai nehéz időkben nem díszíthet a rektori lánc, mint Magnificentiádat.

Magnificentiád személyében a jogtudomány kiváló művelőjét és a demokratikus Magyarország egyik régi harcosát tiszteljük. Azért van reményem, hogy Magnificentiád a rektori méltóságnak eme jelvényeit Egyetemünk javára és dicsőségére fogja viselni.

Isten áldását és segítségét kérem működésére!

Fogadja Méltóságod e díszes aranyláncot, Ferenc király ajándékát és Pázmány Péter adományát, ez ősi jogart. Kérem vegyék át a dékán urak is elődjeiktől tisztségüket és méltóztassanak helyeiket elfoglalni.